

НАЦІОНАЛІЗМ, ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МИРУ**

I

Найприємніше та найспокійніше місце у моєму рідному місті Вашингтоні – старовинний особняк під назвою Думбартон-Окс. У 1940 р. власники особняка подарували його Гарвардському університету, і сьогодні це одна із улюблених (та не менш відомих) вашингтонських туристичних пам'яток. У Думбартон-Окс розміщено музей-скарбницю з візантійським і доколумбовим мистецтвом та великий сад середземноморського стилю вражаючої краси. Саме в цьому місці Ігор Стравінський написав свій Концерт для камерного оркестру мі-бемоль мажор у той час, коли був гостем Думбартон-Окс.

Восени 1944 р., в один із днів кінця Другої світової війни, Думбартон-Окс став свідком ще однієї події, спрямованої на прояв миролюбності: саме тут відбулася перша післявоєнна конференція зі створення Організації Об'єднаних Націй. Менш ніж через рік Статут ООН був прийнятий у Сан-Франциско.

Дуже холодно і непривітно відбулась зустріч у Думбартон-Окс рівно через два тижні після того, як Сполучені Штати скинули атомну бомбу на Хіросіму. Можливо, це було лицемірним для миротворців зустрітися в столиці тієї країни, яка непробачно скинула бомбу. Але ми знаємо, що лицемірство – це пошана, яку порок віддає чесноті.

* Девід Лубан, професор університету та професор права і філософії, Джорджтаунський університет, Вашингтон, Округ Колумбія, США.

David Luban, University Professor and Professor of Law and Philosophy, Georgetown University, Washington, D. C., USA.

e-mail: david.luban@gmail.com

Я представив варіанти цього есе як пленарні доповіді на Конгресі IVR «Мир, заснований на правах людини» у Лісабоні та на конференції «За межами держави: управління, законність, політична мораль» в Університеті Макмастера в Канаді в 2017 році. Дякую учасникам щорічного семінару з питань майбутнього ведення війни в Центрі етичного лідерства імені Стокдейла Американської військово-морської академії: Шарлотті Асдал, Еду Барретту, Андрію Беллу, Адаму Бетцу, Маркусу Хедалу, Девіду Лефковичу, Мітг Риган, Майклу Скеркеру та Камерон Вегенер. Також дякую Каті Геринг та Девіду Волицу за корисну критику, а також Евану Крідду та Евану Фокс-Дісенту за допомогу по розділу VI. – *Прим. автора.*

** David Luban. Nationalism, Human Rights, and the Prospects to Peace. Пленарна доповідь на XXVIII Всесвітньому конгресі Міжнародної асоціації філософії права і соціальної філософії «Мир, заснований на правах людини» (17–21 липня 2017 р., м. Лісабон, Португалія). Переклад з англійської Сергія Максимова. – *Прим. редакції.*

У Статуті ООН зазначено, що метою ООН є «позбавити прийдешні покоління нещастя війни, яка двічі в нашому житті принесла людству невимовне горе». «Невимовне горе» було чистою правдою, а не риторикою. Друга світова війна забрала життя 60 мільйонів людей, три відсотки світового населення; це трапилося менш ніж через тридцять років після Першої світової війни, у якій загинуло 15 мільйонів. Невимовне горе залишило незгладимий слід у ландшафтах та обелісках.

Преамбула продовжує: «... знову утвердити віру в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості, у рівноправність чоловіків та жінок і в рівність прав більших та малих націй». Акцент на правах людини і людській гідності безумовно правильний: близько 12 мільйонів смертей від війни – навмисне вбивство безпорадних цивільних та військовополонених. І все-таки, значення прав людини не було відразу очевидним, центральну роль правам людини було надано пізніше в процесі розробки Статуту. Думбартонський проєкт майже не згадував про права людини на самому початку. У Сан-Франциско південноафриканський дипломат Ян Сматс представив права людини в Преамбулі, пов'язавши з ними «священність» людського життя. Тоді Вірджинія Гільдерслеєв, єдина жінка в делегації США, змінила «священність» на «гідність».¹ Преамбула не вимальовує чіткого зв'язку між миром і основами прав людини.

Свого роду пояснення відбулося чотири роки потому, коли Генеральна Асамблея ООН прийняла Загальну декларацію прав людини. Преамбула ЗДПЛ починається так: «Визнання гідності, яка властива всім членам людської сім'ї, і рівних та невід'ємних їх прав є основою свободи, справедливості та загального миру».

Чому повага до людської гідності та прав людини є основою миру? Імовірно, аргумент полягає в тому, що без такої поваги ніщо не обмежуватиме нашу агресивність та грубу силу, навіть зафіксована у Статуті заборона на загрозу застосування сили. Далі Декларація стверджує, що без захисту своїх прав пригноблені люди будуть «змушені звернутися до повстання». Повстання можуть поставити під загрозу міжнародний мир: тиранії часто намагаються уникнути повстання шляхом початку військових дій; тоді коли повстання вириваються з-під контролю, сусідні держави можуть бути втягнуті в цей процес. Такими є аргументи на користь того, що повага до прав людини є необхідною умовою миру.

Основні миротворчі засоби ООН складаються із заборони на погрозу або застосування сили державами проти інших держав та сил Ради Безпеки, які повинні діяти проти загрози миру. Але чільне місце прав людини в Статуті передбачає те, що розробники вбачали у забезпеченні внутрішньодержавних прав людини важливий внесок у мир, якщо це не провокує незгод, які призводять до повстань і війн. Звернемося до твердження, що забезпечення прав людини буде великим внеском у мир, тобто до *гіпотези про права миру*. Упродовж кількох десятиліть дослідники знайшли щонайменше декілька

¹ Sam Moyn, "Why Is Dignity in the Charter of the United Nations?" *Humanity Journal*, June 10, 2014, <http://humanityjournal.org/blog/why-is-dignity-in-the-charter-of-the-united-nations-2/>.

доказів, які підтверджують, що держави, які найкраще виконують роботу із захисту прав людини, також є найменш войовничими у зовнішній політиці.²

Впровадження програми прав миру на практиці вимагає більше, ніж створення державами міжнародної організації. Також це вимагає, щоб ці держави віддали принаймні деякі із своїх суверенних прав. Вони відтепер не тільки «утримуються від погрози або застосування сили» один проти одного, а також мають, принаймні, деякі виконавчі повноваження у Раді Безпеки. З часом, через основні договори з прав людини, більшість держав на міжнародному рівні пов'язали себе з дотриманням прав людини всередині країни, і деякі з цих договорів стали механізмом зовнішнього моніторингу та примусового виконання. Відмова навіть від цих крихт суверенітету – привілею розпочинати війни та привілею порушувати права власних громадян – примушує державу відступити від найжорстокіших форм націоналізму.

Сьогодні Організація Об'єднаних Націй – це лише один вузол величезної мережі міжнародних організацій, неурядових організацій, трибуналів, договірних режимів та регіональних органів, які разом складають повоєнний міжнародний порядок. Деякі є створіннями ООН, але більшість із них не є такими. Тим не менше, я продовжу говорити про «систему ООН» як про символ чи синекдоху післявоєнного міжнародного порядку. Справа в тому, що цей порядок поділяє закладені ООН цілі миру та прав людини і в значній мірі поділяє амбіції миру *через* права людини.³

Тепер я визнаю, що я щойно розповів наївну та ідеалізовану історію. Кожен, хто вивчає дипломатичну історію, розуміє, що там було безліч безжалюсних макіавеллівських розрахунків, включених в проєкт ООН. У 1945 р. імперські держави не мали наміру відмовлятися від своїх колоній, і великі держави не мали наміру дозволяти більш слабким державам казати їм, що робити, висувати претензії щодо економічної справедливості проти них.⁴ Не всі держави поділяють фундаментальну віру в права людини, і на Генеральній Асамблеї голосуючи за ЗДПЛ, десять держав утрималися від голосування. Філософська основа людської гідності і прав людини, як і раніше, суперечлива; Жак Марітен, опитуючи інтелектуальних та духовних лідерів про те,

² Mary Caprioli and Peter F. Trumbore, “Human Rights Rogues in Interstate Disputes, 1980-2001,” *Journal of Peace Research* 43(2) (2006): 131–48; Caprioli and Trumbore, “Identifying ‘Rogue’ States and Testing Their International Conflict Behavior,” *European Journal of International Relations* 9(3) (2003): 377–406; David M. Sobek et al., “The Human Rights Peace: How the Respect for Human Rights at Home Leads to Peace Abroad,” *Journal of Politics* 68(3) (2006): 519–29; Timothy M. Peterson and Leah Graham, “Shared Human Rights Norms and Military Conflict,” *Journal of Conflict Resolution* 55(2): 248–73; Michael Tomz and Jessica L. P. Weeks, “Human Rights and Public Support of War,” draft Nov. 2015, <https://web.stanford.edu/~tomz/working/TomzWeeks-HumanRights-2015-11-17.pdf>.

³ Стівен Ратнер стверджує, що мир і права людини є подвійною основою (двома стовпами) усього морально обґрунтованого сучасного міжнародного права. Steven Ratner, *The Thin Justice of International Law* (Oxford University Press, 2015).

⁴ Для скептичного погляду на ЗДПЛ див. Martti Koskenniemi, “The Preamble of the Universal Declaration of Human Rights,” in *The Universal Declaration of Human Rights: A Common Standard of Achievement*, eds. Gudmundur Alfredsson and Asbjørn Eide (Martinus Nijhoff, 1999), 27–39.

що має містити ЗДПЛ, зазначив: «Ми погоджуємося з правами, але ніхто не запитує нас чому».⁵

Я все ж хочу серйозно поговорити про ООН та ЗДПЛ. Навіть найбільш безжалісні циніки, що сиділи в Думбартон-Окс та Сан-Франциско, справді були нажахані невимовним смутком війни і хотіли зробити щось, щоб світова війна ніколи не повторилася. І я вірю, що принаймні деякі з цих безжальних циніків відчували відразу до нападів на людську гідність, бо вони самі були свідками війни. Навіть якщо вони не вірили у шляхетні слова, які вони викладають у преамбулі, мільйони їх громадян вірили і продовжують вірити, і це створює політичну перевірку урядам.

Сьогодні ООН переживає проблеми; вона слабка та політично розірвана, недофінансована, принаймні трохи корумпована, і часто безпорадна. Це висуває дві принципові теми для будь-якого обговорення питань міжнародного врядування, які поділяють аксіоматичне ставлення системи ООН до миру та прав людини: яка сьогодні перспектива миру? А чи проєкт миру за допомогою прав людини все ще справедливий через сімдесят років після Думбартон-Окс? Ми всі знаємо, що сьогоднішній світ відходить від того, що ще називають «глобалізмом», «космополітизмом» та «ліберальним інтернаціоналізмом».

Націоналізм набирає обертів, і деякі держави здійснюють гротескні порушення прав людини в масовому масштабі без вибачення і з явною безкарністю. Де це залишає нас сьогодні?

II

Перш ніж вирішувати ці питання, необхідна певна історична перспектива. За три століття до побудови системи ООН інша політична ініціатива створила міжнародний порядок: суверенну національну державу, уособлену у Вестфальському мирі. Він також був наслідком жажливої війни і мав за мету відновлення миру.⁶ Незважаючи на те, що вона з'явилася в Європі, суверенну державу виявилось легко трансплантувати: в епоху деколонізації колишні колонії, зі зрозумілих причин, прагнули власного суверенітету. Сьогодні вони ревно оберігають його, так само ревно, як і великі держави. Сама ООН базується на принципі суверенної рівності, а дві зобов'язуючі статті про права людини вельми усвідомлено починаються з права на самовизначення – права народів визначати свою власну долю.

Рання державна діяльність включала чотири елементи: консолідацію малих політичних одиниць у великі; супровідне створення (часто силою) нібито єдиного «народу» з усіх неоднорідних місцевих груп на території держави; заміну суперечливих юрисдикцій територіальними державами з винятково необмеженими повноваженнями на своїй власній території; монополію держави на легітимне застосування насильства.

⁵ Jacques Maritain, *Human Rights: Concepts and Interpretations* (London: Wingate, 1949), 9.

⁶ Treaty of Münster, art. 64–65 (1648), http://avalon.law.yale.edu/17th_century/westphal.asp.

Гоббс назвав цей результат «великий ЛЕВІАФАН, чи вірніше, висловлюючись більш шанобливо ... смертний бог, якому ми зобов'язані... своїм миром і своїм захистом».⁷ До дев'ятнадцятого століття націоналізм став ідеологією національної держави; це ствердження народності та самовизначення, а народи без держав прагнуть своїх власних смертних богів.

Національні держави вели жорстокі війни, але насправді їм вдалося скоротити загальне насильство. Стівен Пінкер в «Кращих ангелах нашої природи» збирає несподівані, але потужні свідчення того, що сучасна епоха є найменш смертельною в історії людства, значною мірою завдяки ефективності національної держави в її левіафанівській функції придушення приватного насильства і захисту від насильства публічного. Антропологічні дані вказують на те, що смертність від вбивства була набагато вищою в недержавних суспільствах, ніж в суспільствах державних.⁸

Але, як всім відомо, ДНК суверенної держави містила гени зі смертельним потенціалом. Відповідно до консенсуальної теорії міжнародного права, що виникла в ХІХ ст., держави зберігали право на війну, якщо тільки вони не поступилися цим правом за власним бажанням. Недарма Кант уподібнював юристів-міжнародників, які підтверджують це право, «даремним розрадникам» Йова (Йов 16: 2), трьом «друзям», які пояснили Йову, чому його страждання були справедливими.⁹ Найбільш драматичним виглядає те, що ексклюзивна влада держави над власним народом дозволяє їй протидіяти людям і здійснювати те, що ми зараз називаємо «злочинами проти людства». І правовий принцип суверенної рівності (*par in better non harmet imperium*) означав, що держава не може бути притягнута до юридичної відповідальності іншими державами. Це патологія суверенітету дев'ятнадцятого та двадцятого століть, яку система ООН, з її заборонаю на застосування сили, наголосом на правах людини та міжнародним трибуналом, хотіла б викоринити.

Є очевидні та драматичні невдачі – на Балканах, в Африці, на Близькому Сході, в М'янмі та на Філіппінах. Але в порівнянні з іншими епохами цей проєкт вдався. Невимовне горе першої половини двадцятого століття супроводжувалося повною відсутністю війни між великими державами за сімдесят років. Враховуючи те, що деякі з великих держав володіють термоядерною зброєю, це є немалим досягненням. І не тільки великі держави: бази даних, складені Інститутом досліджень миру в Осло та Упсальською програмою даних про конфлікти, показують, що як за кількістю, так і за смертністю, війни різко скоротилися в епоху ООН. З кінця 1940-х років щорічні

⁷ Thomas Hobbes, *Leviathan*, ed. Michael Oakeshot (Oxford: Basil Blackwell, 1957), 112 (ch. 17).

⁸ Steven Pinker, *The Better Angels of Our Nature: Why Violence Has Declined* (Viking: 2011), 49, Fig. 2-2. Барато що в судженнях Пінкера суперечливо. Див., наприклад, Herfried Münkler, "Steven Pinker: Gewalt: Alle Kurven weisen auf den ewigen Frieden," *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, Oct. 18, 2011; John Gray, "Steven Pinker is Wrong about Violence and War," *The Guardian*, March 13, 2015. Але суперечливість в основному стосується його загальної теорії та інтерпретації даних, а не самих даних і, зокрема, не даних, згаданих тут.

⁹ Immanuel Kant, *Toward Perpetual Peace* (1795), 8:355. Many editions.

смертельні втрати в результаті бойових дій знизились на 90%.¹⁰ Сьогоднішній конфліктний світ залишається, на подив, найбільш мирним в історії людства.

III

Система ООН залишається по суті системою суверенних держав, які об'єднуються при спробі посягань на їх суверенітет. Зрештою, ми можемо думати, що держава є неймовірним інструментом утримання миру. Один із класичних поглядів стверджує, що держава є не що інше, як кримінальне угруповання, яке перемогло інші злочинні угруповання і було легітимізовано часом і звичкою. У своїй праці «Про Град Божий» Августин пише: «Що таке держави, як не великі зграї розбійників? Так само як і розбійничі зграї є ніщо інше, як держави в мініатюрі... Якщо... [зграя розбійників] здобуває територію... і підкорює народи, вона набуває назви держави більш відкрито».¹¹ Девід Юм погоджується: «Майже всі уряди, які існують в даний час, або про які лишилась хоч якась згадка в історії, спочатку були засновані на узурпації або завоюванні, або на них обох». В очах Юма, люди підкорюються Левіафану через легковажні звички, а Левіафан гарантує своє панування «шляхом застосування іноді насильства, іноді обману».¹² Чарльз Тіллі доповнює теорію грабіжника Августина іншою кримінальною аналогією:

Якщо вважати, що захищені шахраї являють собою організовану злочинність у найбільш сприятливій формі, то ті злочинці, що розв'язують ризиковані війни задля створення держави, є квінтесенцією захищених злочинців, які мають перевагу у вигляді легітимності, і вони кваліфікуються як найбільш відомий приклад організованої злочинності.¹³

Держави піддають свій народ ризику війни, а потім вимагають багатства та покірності як ціну за захист.

Назвемо цей цинічний спосіб мислення *дефляційним поглядом на державу*. Це, безумовно, співвідноситься з однією із складових міжнародного права – доктриною, яка зазначає, що для визнання свого суверенітету урядам достатньо ефективного контролю над територією.¹⁴ Ефективний контроль означає домінування без вимог

¹⁰ Pinker, *The Better Angels of Our Nature*, 302. Див. дані UDCP / PRIO, узагальнені Пінкером на стор. 298–305. Також див. Katherine Sikink, *Evidence for Hope: Making Human Rights Work in the 21st Century* (Princeton University Press, 2017).

¹¹ *The City of God*, Bk. IV, ch. 4, ed. and trans. R. W. Dyson (Cambridge University Press, 1998), 147–48.

¹² Обидві цитати з David Hume, “Of the Original Contract,” in *Essays: Moral and Political*, ed. Eugene F. Miller (Liberty Classics, 1985), 471.

¹³ Charles Tilly, “War Making and State Making as Organised Crime,” in *Bringing the State Back In*, eds. Peter Evans, Dietrich Rueschemeyer, and Theda Skocpol (Cambridge University Press, 1985), 169.

¹⁴ Ця точка зору закріплена в Конвенції Монтевідео про права та обов'язки держав (1933 р.) та класичному рішенні *Острів Пальмас*. Рішення *Острів Пальмас* було арбітражним, але його автор був відомим міжнародним юристом (Макс Хубер), і це мало значення. Суперечка є примітною: спір між Сполученими Штатами та Нідерландами стосовно того, хто володіє цим крихітним островом, (також відомий як Міангас) був аргументом у спорі між Філіппінами та Індонезією. Аргумент США базувався на думці, що Іспанія «відкрила» острів у 1526 році і заявила про це, передавши його

до належного управління чи навіть посереднього управління. Навіть дефляційні держави, які не піклуються про добробут або права населення, користуються повним суверенітетом, якщо вони ефективно контролюють свою територію та людей.

На протилежному дефляційному погляді полюсі знаходяться ті, хто ототожнює державу із нацією (тобто народом) і дивиться на неї із великою пошаною, ніби це бог, – це політична теологія, яка тісно пов'язана із націоналізмом.¹⁵ Назвемо це *романтичним поглядом на державу*, хоча можна також назвати це *перебільшеним поглядом на державу*. Занадто часто зустрічаються протиріччя: тирані і клептократи прикривають, як ширмою, романтикою національної держави те, що насправді є великим кримінальним угрупованням.

Чи є можливість перекачувати кисень у дефляційну країну, не охоплюючи метафізичні та теологічні надмірності романтичного погляду? Відома і правдоподібна відповідь у душі ЗДПЛ полягає в тому, що те, що починається як банда злочинців, стає законним сувереном, але не просто з контролем території, а й повагою і просуванням прав людей свого народу. Кофі Аннан висловив цю точку зору у своєму зверненні 1999 р. до Генеральної Асамблеї ООН: «Державний суверенітет, у його основному сенсі, переосмислюється... Держава в даний час широко розуміється як слуга свого народу, а не навпаки. У той же час, індивідуальний суверенітет, і я маю на увазі права людини і основні свободи кожної окремої людини – ...було посилено».¹⁶

Такий погляд на державну легітимність через права людини зазвичай називають «умовним суверенітетом» або «суверенітетом як відповідальністю».

Це різні поняття, але для наших цілей ми можемо розглядати їх як артикуляції переформулювання суверенітету Аннаном.¹⁷

Умовою суверенітету за цією привабливою концепцією є те, що держави є слугами своїх народів і, зокрема, захисниками їхніх прав людини; і суверенна відповідальність – це обов'язок поважати, захищати та забезпечувати права власних народів. Таким чином,

Сполученим Штатам після іспано-американської війни. Голландська претензія полягала в тому, що вона керувала Східною Індією з 1677 року. Хубер знайшов рішення на користь Нідерландів, оскільки вони здійснювали ефективний контроль; і тим самим (пояснює він) маєть на увазі той, хто може ефективно захищати іноземні інтереси. Навіть елементарний натяк на те, що 750 жителів Міанґа мають висловитись, відсутні в рішенні – як і думка про те, що ефективний контроль може потребувати належного управління з точки зору жителів.

¹⁵ Дехто стверджував, що статизм не є секуляризованою теологією, а навпаки: теологією секулярної держави. Див., напр., Ernst H. Kantorowicz, *The King's Two Bodies: A Study in Medieval Political Theology* (Princeton University Press, 1957); Carl Schmitt, *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty* (1922); Paul W. Kahn, *Political Theology: Four New Chapters on the Concept of Sovereignty* (Columbia University Press, 2011) and *Sacred Violence: Torture, Terror, and Sovereignty* (University of Michigan Press, 2009).

¹⁶ Secretary General Address, Sept. 20, 1999, <https://www.un.org/press/en/1999/19990920.sgsam7136.html>.

¹⁷ «Умовний суверенітет» свідчить про те, що базова концепція суверенітету є абсолютною, при цьому на нього покладені сторонні обмеження – умови. «Суверенітет як відповідальність» ближче до ідеї Аннана про те, що базовий суверенітет не є абсолютним.

ми повинні запитати, чи достатньо повноти відповідальності держав за просування прав власного народу для забезпечення миру, як це пропонує гіпотеза про мир.

Моя відповідь – ні. Як я стверджую, сьогоденні загрози миру виходять за межі та повноваження держав. Щоб відповісти на них, нам потрібна третя концепція суверенітету, яка розширює державні обов'язки, включаючи відповідальність за співпрацю через кордони для боротьби з транснаціональними загрозами миру. У цьому сенсі ми справді вийдемо за межі держави – принаймні поза межі Вестфальської держави, яка домінувала у міжнародному праві після Віденського конгресу.

IV

Які це загрози? Щоб відповісти на це запитання, я звертаюся до демографів, футурологів, але, перш за все, до творів людей, діяльність яких полягає в тому, щоб передбачити майбутні загрози миру: до пошуків військових планувальників протягом двадцяти років.¹⁸ Я зосереджуюся на двох речах: соціальних умовах, які створюють збройні конфлікти, та нових військових технологіях.

Я почну цю історію з того, що, безумовно, вважається одним із найбільших досягнень в галузі прав людини в історії: різке падіння глобальної бідності впродовж останньої половини століття. У 1970 р. 60% населення світу жили в крайній бідності; сьогодні це менше, ніж 10%.¹⁹ Зниження рівня бідності може бути пов'язане з індустріалізацією, технологіями та досягненнями у сільському господарстві. Але не тільки знизився рівень бідності, очікувана тривалість життя різко зростає. Наприклад, французька жінка сьогодні має тривалість життя на 40 років довше, ніж століття тому.²⁰

Оскільки економіка переходить від сільського господарства до промисловості та сервісу, відбувається ще одна помітна зміна: коли багатодітна родина перетворюється з економічно вигідної на економічно збиткову сім'ю. У традиційній сільськогосподарській економіці діти можуть працювати на фермах з раннього віку. Згідно з даними

¹⁸ Найцікавіше, що я знайшов, – це UK Ministry of Defence's *Global Strategic Trends – Out to 2045*. Fifth edition, 2014, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/348164/20140821_DCDC_GST_5_Web_Secured.pdf. Я також спираюся на подібні документи, розроблені американською розвідкою та аналітичними центрами: U.S. Joint Chiefs of Staff, *Joint Operating Environment 2035 (JOE 2035): The Joint Force in a Contested and Disordered World*, July 14, 2016, http://www.dtic.mil/doctrine/concepts/joe/joe_2035_july16.pdf; David T. Miller, *Defense 2045: Assessing the Future Security Environment and Implications for Defense Policymakers*, Center for Strategic and International Studies (CSIS) (Rowman & Littlefield: Nov. 2015), https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/151106_Miller_Defense2045_Web.pdf; Atlantic Council, *Global Risks 2035: The Search for a New Normal (2016)*, http://www.atlanticcouncil.org/images/publications/Global_Risks_2035_web_0922.pdf; U.S. National Intelligence Council (NIC), *Global Trends 2030: Alternative Worlds* (Dec. 2012), https://www.dni.gov/files/documents/GlobalTrends_2030.pdf.

¹⁹ Див., *The Visual History of World Poverty*, slide 12, at <https://ourworldindata.org/slides/world-poverty/#/declining-world-poverty-1820-2015-step1>; World Bank Poverty and Equity Data, <http://povertydata.worldbank.org/poverty/home/>.

²⁰ National Institute of Aging, WHO, et al., *Global Health and Aging* (2011), Figure 4, https://www.nia.nih.gov/sites/default/files/global_health_and_aging.pdf.

Організації Об'єднаних Націй, у міській, промисловій економіці діти потребують більш тривалого періоду навчання та підготовки, перш ніж вони починають працювати, – від п'ятнадцяти до сімнадцяти років.²¹ Сім'я з десятима дітьми перетворюється з джерела багатства на джерело бідності.²²

Одним із наслідків є значне падіння народжуваності в більшості країн світу, яке знищило мальтузіанський «популяційний бум», що передбачався в 60-х роках. Іншим наслідком є те, що жінки більше не витрачають весь свій життєвий цикл на дітей та виховання, звільняючи себе для досягнення інших амбіцій – економічного та матеріального розвитку, що допомагає розвинути моральні зобов'язання системи ООН з рівноправ'я жінок.²³ Це не тільки посилення прав людини, а й користь для миру: є дані, що держави з більшою рівністю між чоловіками й жінками менш імовірно вдаються до першого використання сили в міжнародних кризах, ніж держави, де існує більша гендерна нерівність.²⁴ Один з аналітиків пропонує емансипацію жінок як часткове пояснення: жінки-виборці менш підтримують війну, ніж чоловіки, – від 5 до 15 відсотків менше, за даними досліджень у західних демократіях. Цього достатньо для того, щоб провести вибори та зробити політиків чуйними.²⁵

Однак ці досягнення створюють нові загрози миру у вигляді непередбачених наслідків, і я хочу зосередитись саме на них. Краще здоров'я та більша тривалість життя дозволяють старшим людям працювати довше. Але це має непередбачувані наслідки у вигляді «заморожування» ринку праці для молоді – безробіття серед молоді є джерелом соціальних хвилювань та насильства. Автоматизація також знищує робочі місця, і це стане ще більш вираженим, коли штучний інтелект буде більш досконалим. Конкуренція з боку жінок у вигляді робочої сили додатково пригнічує перспективи розвитку молодих людей – а молодь завжди була найбільш пригніченою категорією людства.

Ще одним із наслідків цього процесу є негативний вплив на права жінок, зазвичай підтримуваний традиційними релігіями з нав'язливим акцентом на сексуальну мораль та контроль над жінками. Окрім того – ненависть до іммігрантів і образа іноземців, яких бачать (часто неправильно) як економічних конкурентів. У розвинутому світі безробітні молоді люди загрожують соціальній стабільності; в країнах, що розвиваються, поліція та демобілізовані солдати, які не мають ніяких навичок, окрім бойових дій, становлять безперервну загрозу. У той же час старіння населення виснажує ресурси розвиненого світу.

Далі розглянемо світову тенденцію до інтенсивної урбанізації. Вже зараз мешканці міст перевищують сільське населення, а до 2030 р. 60% населення світу мешкатимуть

²¹ George Friedman, *The Next 100 Years: A Forecast for the 21 st Century* (Anchor Books, 2009), 55.

²² Ibid, 56.

²³ Ibid, 55–61

²⁴ *Global Strategic Trends – Out to 2045*, 5–6.

²⁵ Azar Gat, *War in Human Civilization* (Oxford University Press, 2006), 606–07.

у містах. Уряд Китаю прогнозує, що в найближчі п'ятнадцять років лише в Китаї десь від 250 до 300 мільйонів людей переселяться із сільських районів у міста.²⁶ Кількість мегаполісів з населенням понад 10 мільйонів за останню чверть століття зростає в три рази, і ООН прогнозує, що до 2030 р. буде 41 мегаполіс, головним чином в південних країнах.²⁷

Проблема полягає в тому, що більшість цих мегаполісів будуть мати в своїх межах величезні міські нетрі з проблемною інфраструктурою і поганою водою. У регіонах, де центральні уряди слабкі, ці нетрі стануть майже некерованими, потерпаючими від злочинів та насильства, а також наповненими відчайдушними, неспокійними людьми. Перенаселеність збільшить ймовірність поширення хвороб, а мандрівники перетворять локальні епідемії на глобальну пандемію. Пандемії – це не тільки руйнівна загроза для добробуту, але й загроза для стабільності, що несе можливість паніки та військових заходів.

На сьогоднішній день ми всі знайомі із загрозою, що зміна клімату становить проблему не лише добробуту, а й миру. У найширшому розумінні, зміна клімату призведе до того, що деякі частини Землі, особливо найбідніші, не зможуть зберегти своє населення. Прибережні рівнини будуть затоплюватися; напівпосушливі регіони стануть пустелями. Якщо катастрофічні бурі поширюватимуться, все більша кількість людей буде внутрішньо переміщена. Інші форми деградації навколишнього середовища та його забруднення загрожують припиненням водопостачання. Одна дослідницька група стверджує, що дві третини людей у світі стикаються із серйозною нестачею води.²⁸ Вже зараз китайський уряд повідомляє, що чотири п'ятих води Китаю є непридатним для пиття або купання.²⁹

Загроза миру, що випливає з цих подій, очевидна: екологічні та кліматичні біженці будуть втікати з непридатних регіонів до країн, які не хочуть їх, і в деяких випадках не можуть їх підтримати – пряме запрошення до насильства, позбавлення волі та навіть геноциду. Ті, хто не зможуть лишити країну, можуть занурити її в громадянські конфлікти, як у Дарфурі під час посухи на початку 2000-х років.³⁰ Очевидно, що громадянські конфлікти самі по собі можуть створювати і створюють масові міграції

²⁶ *Global Strategic Trends – Out to 2045*, 17.

²⁷ United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, *The World's Cities in 2016 – Data Booklet* (ST/ESA/SER.A/392), 2, http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/urbanization/the_worlds_cities_in_2016_data_booklet.pdf.

²⁸ Nicholas St. Fleur, "Two-Thirds of the World Faces Severe Water Shortages," *New York Times*, Feb. 12, 2016, <https://www.nytimes.com/2016/02/13/science/two-thirds-of-the-world-faces-severe-water-shortages.html>.

²⁹ "Four-fifths of China's water from wells 'unsafe because of pollution,'" *The Guardian*, April 12, 2016, <https://www.theguardian.com/environment/2016/apr/12/four-fifths-of-chinas-water-from-wells-unsafe-because-of-pollution>.

³⁰ Julian Borger, "Darfur Conflict Heralds Era of Wars Triggered by Climate Change, UN Report Warns," *The Guardian*, June 23, 2007, <https://www.theguardian.com/environment/2007/jun/23/sudan.climatechange>.

біженців. На сьогоднішній день існує більше 20 мільйонів біженців та вдвічі більше внутрішньо переміщених осіб.³¹

Зростання економічної нерівності між багатими та бідними державами, ймовірно, посилить міграцію. З огляду на це, зростаюча нерівність у державах є загальносвітовим явищем. Ендемічна корупція у багатьох частинах світу сприяє нерівності. Американський військовий прогноз попереджає, що слабкі держави розколюються на неідездатні держави через «суміш реальної чи сприйнятої корупції, економічної нерівності та етнічної/релігійної дискримінації». Як наслідок, «насильство, ймовірно, відбуватиметься у формі конфесійної ворожнечі, повстання або громадянської війни».³²

Остання загроза миру, яку я хочу обговорити, – це розробка нових військових технологій. Роблячи це, я омину дискусію про небезпеку ядерної війни – не тому, що ці технології неважливі, а тому, що ми їх дуже добре знаємо. Натомість я зупинюся на іншому наборі розробок: розповсюдженні недорогих, небезпечних та дрібних технологій, що не знаходяться під контролем держав. Габрієлла Блум і Бен Вітес назвали це розповсюдження *демократизацією насильства*.³³ Я позичу їхню фразу.

Найбільш очевидними демократизаторами насильства є стрілецька зброя та вибухові речовини – навряд чи нові технології. Проте поширення засобів хакерських атак є відносно новим витком, і чим більше суспільство залежить від комп'ютера для управління своїми інфраструктурами, тим більш вразливими вони стають для хакерів.³⁴ *Cybertheft* (викрадення фінансової чи особистої інформації. – прим. перекл.) та *ransomware* (тип шкідливого програмного забезпечення, призначеного для блокування доступу до комп'ютерної системи до виплати суми грошей. – прим. перекл.) вже нападають на людей та бізнес. Інтернет-хижаки вимагають сексу, загрожуючи опублікувати зображення, викрадені у соціальних мережах своїх жертв – розповсюджений злочин, який також має своє ім'я: *sextortion* (сексуальне домагання). Це все загрози правам людини, але вони також є загрозою миру, якщо держави підозрюють, що хакери можуть працювати на ворожі держави, приховуючи себе як таємні злочинці. До сих пір не вдалося врегулювати міждержавні кібервійни через технічні і стратегічні причини.³⁵ Якщо це здійснюється у великих масштабах, зловмисні напади на лікарні, електромережі, мережі мобільних телефонів, GPS-системи, літаки, водні споруди та дамби, регульовані комп'ютером, можуть спричинити масові жертви, а і недержавні суб'єкти могли б проводити такі атаки. Зовсім інший технологічний фронт, біологічна

³¹ UNHCR, Figures at a Glance, <http://www.unhcr.org/en-us/figures-at-a-glance.html>.

³² JOE-35, 8.

³³ Benjamin Wittes and Gabriella Blum, *The Future of Violence: Robots and Germs, Hackers and Drones* (Basic Books, 2015), 115.

³⁴ Ibid, 54.

³⁵ Група експертів-юристів, які написали найбільш ретельне ставлення до міжнародного права та кібервійни, Тайландський посібник 2.0, залишили безліч розбіжностей навіть щодо основного питання про те, чи дотримання державного суверенітету є обов'язковим юридичним правилом, чи не обов'язковим принципом.

зброя, яка зачіпає продовольчі культури, може викликати голод, і наукові розробки, необхідні для досягнення таких цілей, також доступні для недержавних суб'єктів. Електромагнітна імпульсна зброя може бути здатною знищувати супутники зв'язку, а також пошкоджувати електромережі.

Щодо війн на рівні держава-держава, то вони, швидше за все, будуть швидкими та летальними. Ракети літають швидко, а системи протиракетної оборони реагують таким чином, що стаючи повністю автоматизованими з обох сторін, будуть створювати перспективу машинних ескалацій, порівнянних з машинними торговими дуелями на фондовому ринку. Далі розглянемо робототехніку. Мініатюрні безпілотники розміром з комаху вже існують; я знайшов один на продаж в Інтернеті за 119 доларів.³⁶ Незабаром вони будуть оснащені камерами спостереження або потенційною зброєю. Уряди матимуть їх, але екстремістські групи і мафії також володітимуть ними. З цієї причини, так само робитиме ваш підозрілий сусід, котрий використовує свій міні-дрон, щоб спостерігати за вами через смартфон, коли ви роздягаєтеся, а потім опублікує відео на Facebook.³⁷

Військові досліджують біологічні підсилювачі, які можуть змусити солдатів бути сильнішими, швидшими, витривалішими та майже нечутливими до болю. Когнітивні удосконалення та ліки, що затьмарюють емоції, також стоять на столі. Я не знаю, чи моя країна розробляє таку зброю; але два роки тому американський військовий чиновник заявив, що «наші противники цілком відверто проводять операції з біологічного поліпшення людини, і це лякає нас, насправді. ... Ми маємо прийняти дуже важливе рішення того, чи буде нам зручно розвиватись за цим напрямом».³⁸ Коли удосконалення потрапляють у державне військово-використання, їх неможливо утримати від рук воєначальників, найманців та злочинних картелів. Недержавні угруповання матимуть змогу виробляти зброю за допомогою 3D-принтерів. Їх вдосконалені піхотинці будуть носити окуляри нічного бачення та легкі графенові бронезилети, міцніші за сталь. Держави можуть відповідати автономними системами озброєння, які обирають власні цілі, – так звані «роботами-вбивцями», регулювання яких експерти, що фінансуються ООН, лише починають досліджувати.³⁹

Ласкаво прошу до моїх кошмарів.

З іншого боку, оборонні можливості також будуть широко розосереджені серед приватних осіб.⁴⁰ Уряди вже покладаються на приватні охоронні фірми для боротьби

³⁶ Jon Gabay, "Tiny, Insect-like Drones May Be the Future of Surveillance," *Electronic Products*, Mar. 30, 2017, http://www.electronicproducts.com/Robotics/Futurism/Tiny_insect_like_drones_may_be_the_future_of_surveillance.aspx.

³⁷ Blum and Wittes, *The Future of Violence*, 44.

³⁸ Bob Work, "Deputy Secretary of Defense Speech, CNAS Defense Forum," Dec. 14, 2015, <https://www.defense.gov/News/Speeches/Speech-View/Article/634214/cnas-defense-forum/>.

³⁹ Конвенція про звичайну зброю (КНЗ) скликала групу експертів, яка після трьох зустрічей висунула лише попередні пропозиції та нез'ясовні результати.

⁴⁰ Blum and Wittes, *The Future of Violence*, chapter 3.

з хакерами, а неурядові громадські організації, які працюють у зонах конфліктів, наймають приватних військових підрядників для свого захисту.

Чистий результат усіх цих подій є величезним викликом монополії суверенної національної держави щодо законних засобів насильства. Як передбачив Гоббс, ця монополія покладається на обіцянку, що Левіафан захистить нашу безпеку. Але що, якщо це не вдасться, а що, якщо приватні структури будуть більш ефективними? Блум і Вітгес ставлять зухвале питання: «Чи зможе держава встояти, якщо вона не в змозі запобігти відключенню електричної мережі, летальному нападу павука безпілотною, який атакував вас у душі, чи новій біологічній зброї, що виробляється в гаражах будь-де у світі і загрожує вашому здоров'ю?»⁴¹ За кілька років відповідь може бути «ні».

Справа в тому, що територіальний суверенітет і державно-приватне розмежування, обидві основні концептуальні особливості суверенної національної держави, вже істотно зруйновано. У багатьох державах, включаючи сильні держави, традиційні державні функції передаються приватним корпораціям; а великі транснаціональні корпорації не дотримуються територіальних меж. Так само поводять себе транснаціональні кримінальні мережі (деякі з яких виконують функції соціального забезпечення держави). Хоча держави і надалі залишатимуться визначними діячами на світовій арені в найближчому майбутньому, їх образ більш-менш самодостатніх територіальних суверенів вже не є точним.

І це, на мою думку, було б справедливим, коли б держави зробили все можливе, щоб дотримати обіцянку поважати, захищати та забезпечувати права своїх громадян. Загрози миру, викликані зміною клімату, масовою міграцією, пандеміями та демократизацією насильства, перевищують національні кордони. Інші проблеми – безробіття серед молоді, інтенсивна урбанізація в занепадаючих державах, зростаюча нерівність та традиціоналізм проти прав жінок – можуть перебувати за межами повноважень будь-якої держави.

V

Я передбачаю два заперечення проти мого опису майбутніх загроз миру: це ігнорування питання справедливості і що загрози, які я описав, – це все загрози правам людини, – так що проєкт захисту від них є просто оновленою версією проєкту ООН про мир через права людини.

Почнемо з першого. Ви, можливо, помітили, що слова «справедливість» і «несправедливість» відсутні в моєму каталозі кошмарів. Я говорив лише про майбутнє насильство та про те, що може його збудити, а не про те, чи може бути насильство виправданим. Якщо молоді працівники не мають роботи, якщо мільйони людей живуть у занедбаних нетрях без можливостей покращити життя, якщо нерівності каскадують, чи не виправдані гнів та руйнування? Навіть ЗДПЛ, яка навряд чи є

⁴¹ Ibid, 107. На цю саму тему, див: Martin van Creveld, *The Rise and Decline of the State* (Cambridge University Press, 1999), особливо 354–414.

войовничим маніфестом, попереджає, що перед обличчям гніту «людина [може бути] змушена звернутися до повстання». На противагу цьому, обтічні терміни, такі як «стабільність» та «нестабільність», є аморальним словником оборонних інтелектуалів, які стоять на боці статус-кво.

Я визнаю, що насильство іноді може бути справедливим. Я сам стверджував, що боротьба за основні права людини може бути справедливим приводом для війни.⁴² Але навряд чи це випливає з того, що насильство, яке виникає в результаті каталогізованих мною прогнозів, стане на службі справедливості. Хакери, які нещодавно закривали лікарні Лондона, не були борцями за свободу. Біологічно покращені солдати-найманці будуть битися за тих, хто платить їм за це гроші. Кримінальні банди, озброєні високотехнологічною зброєю, будуть вбивати з тих причин, що злочинні банди завжди вбивали. Та держави ніколи не вели війни, щоб виправити економічні несправедливості.

Крім того, праведний гнів не завжди призводить до праведного насильства. Насильство менш цілеспрямоване і менш раціональне. Міські бунтівники, розлучені несправедливістю, іноді спалюють і грабують власні квартали. Безробітні, відчайдушні чоловіки можуть виплеснути свій гнів на жінок, які їм заперечують, або на іммігрантів. Громадянські війни стають війнами етнічного винищення. Повстання іноді заміщують один набір клептократів іншим. Справа не в тому, що виправдане насильство не може відбутися, а в тому, що більша частина насильства, що станеться, навіть за справедливої причини, не буде виправданою. І навіть справедлива війна чи повстання, що ведеться відповідно до *jus in bello* (права війни), будуть катастрофою прав людини. Зруйновані будинки, крах охорони здоров'я, десятиліття економічного розвитку знищуються за кілька тижнів.

Але випливає друге заперечення, всі страшні тенденції, які я описав, – це принципові проблеми прав людини. Економічні права, екологічні права та право на громадянство є правами людини нарівні з правами на захист від насильства. Якщо загрози для цих прав людини є майбутніми причинами насильства та воєнних дій, тоді рішення полягає в тому, на що вже спрямована система ООН: поважати, захищати та забезпечувати ці права. Нагадаємо, що у гіпотезі про право на мир йдеться про те, що миру можна найкраще досягти за допомогою прав людини. Замість того, щоб оскаржувати гіпотезу про право на мир, можна стверджувати, що сьогоденні загрози це підтверджують.

Знову ж таки, важко не погодитися в абстрактному вигляді, хоча я підозрюю, що маркування кліматичних змін або пандемії як порушень прав людини не є корисним розширенням ядра концепції прав людини. Навіть якби це було корисним, проблема в тому, що система ООН умовного суверенітету вимагає, щоб держави брали на себе відповідальність тільки за права своїх власних громадян, а міжнародне співтовариство мало б сприяти цьому. Навіть доктрина відповідальності за захист є принциповою вимогою суверенних держав захищати власний народ. Ця модель є відчутно недоцільною, особливо, коли майбутні загрози миру належать до транснаціонального

⁴² Devid Luban, "Just War and Human Rights," *Philosophy & Public Affairs* 9 (1980).

рівня. Які б політичні структури не розвивалися, щоб впоратися з цими загрозами, знадобиться інший спосіб осмислення державного суверенітету та відповідальності держав.

VI

Я не знаю, якими будуть ці структури; я хотів би знати. Але філософам видається можливим шукати концепцію державного суверенітету, придатну для світу, до якого ми швидко наближаємось. Вона повинна бути формою суверенітету як відповідальності не тільки за права власних громадян, а й за співпрацю для боротьби з транснаціональними загрозами миру. Іншими словами, це умовний суверенітет із додатковою умовою: не тільки захист прав людини вдома, але й транснаціональне співробітництво для контролю загроз миру, що виникають.

Кілька юристів-міжнародників почали визначати суверенітет за цими напрямками. Одна з пропозицій – це концепція Ейла Бенвеністі про суверенів як опікунів людства.⁴³ Нещодавно Еван Кріддл та Еван Фокс-Дісент розробили тісно пов'язану пропозицію під назвою «фідучіарність людства».⁴⁴ Існують відмінності між цими пропозиціями: Кріддл і Фокс-Дісент зосереджуються головним чином на міжнародних організаціях як опікунах людства, тоді як Бенвеністі зосереджується на державах.⁴⁵ Як юридичне питання, поняття фідучіарних зобов'язань має ширший обсяг, ніж опікунство, що існує лише тоді, коли офіційно встановлюється правова довіра. Однак для філософських цілей ця різниця не має вирішального значення, оскільки основа зобов'язання більш-менш однакова: воно передбачає обов'язок піклуватися про інтереси інших, що виходять за рамки обов'язку не наносити невідповідної шкоди, а також за межі звичайних ринкових відносин між сторонами.⁴⁶

Бенвеністі образно зазначає:

Протягом останніх десятиліть переважна концепція суверенітету була схожа на володіння великим маєтком, відокремленим від інших об'єктів річками або пустелями. На відміну від цього, сьогодення реальність більш схожа на володіння невеликою квартирою в одному щільно упакованому висотному будинку, де проживає двісті окремих сімей.⁴⁷

⁴³ Eyal Benvenisti, "Sovereigns as Trustees of Humanity: On the Accountability of States to Foreign Stakeholders," *AJIL* 102 (2013): 295–333.

⁴⁴ Evan J. Criddle and Evan Fox-Decent, *Fiduciaries of Humanity: How International Law Constitutes Authority* (Oxford University Press, 2016).

⁴⁵ Про міжнародні організації див. *Ibid.*, 283–317. Кріддл і Фокс-Дісент зазначають, що згідно з чинним міжнародним правом суверенні держави можна вважати фідучіарами людства в певних контекстах. До них належать міжнародне гуманітарне право, 171–74; закон про затримання іноземців, 212–14; і закон про біженців, 265–81. Див. також: Criddle and Fox-Decent, "Guardians of Legal Order: The Dual Commissions of Public Fiduciaries," in Criddle, Fox-Decent, et al., *Fiduciary Government* (forthcoming), available on SSRN, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3040152.

⁴⁶ Я вдячний Кріддл і Фокс-Дісент за з'ясування відносин. Private communications, December 11, 2018.

⁴⁷ Benvenisti, "Sovereigns as Trustees of Humanity," 295.

Життя у світовому багатоквартирному будинку накладає на кожного мешканця відповідальність в кондомініумі. Принаймні, мешканці несуть відповідальність за співпрацю, щоб пом'якшити загрози миру.

Нам слід розглянути питання, чи пропонують такі поняття, як «опікун людства» або «фідуціар людства», філософсько-обґрунтоване вираження цих обов'язків. Деякі критики скаржилися, що у понятті опіки відчувається повернення до колоніалізму та імперії. Історично це було юридичним приводом для жадібних європейських держав керувати життям і територіями корінних народів.⁴⁸ Іноземний опікун керував територією з метою передбачуваної вигоди нібито «незрілого» місцевого населення, поки воно не набувало зрілості для самовизначення. Насправді опіка була системою експлуатації та поблажливості, маскуючись як доброзичливість. З цієї причини термін «довірена особа» є чимось на кшталт «третьої рейки» для багатьох міжнародних юристів, і, можливо, Бенвеністі повинен був обрати слово з менш токсичною історією.

Але я думаю, що це лише конотації цього слова, які є неприйнятними, а не сама концепція. Це тому, що модель кардинально змінюється, коли ми думаємо про суверенів як опікунів або довіритель не колонізованого народу, а *людства*. Принципово важливо, що сьогодні ці колишні колонії є суверенними державами. Довіреною особою для людства буде держава, яка здійснює суверенітет над своєю територією, але робить це на користь (або принаймні з урахуванням) того, що називається «людство».

По-друге, сказати, що правителі є опікунами людства, означає, що кожна держава зараз є довіреною особою, а не бенефіціаром. Таким чином, суверенні опікуни людства не є колоніальним чи імперським суб'єктом, тому страх перед імперіалізмом чи колоніалізмом є необґрунтованим. Щоправда, обов'язок опіки накладає обмеження на суверенітет, але те саме можна сказати і про діюче міжнародне право, в якому держави більше не мають суверенних прав розпочинати війни або вчиняти злочини проти людства.

Філософське питання полягає в тому, чим вважати «людство»; важко не згадати про попередження Карла Шмітта про те, що ті, хто звертаються до людства, хочуть його обдурити.⁴⁹ Чи «людство» є чимось, що виходить за межі сукупності всіх людей?⁵⁰ Сукупність всіх людей – це не що інше, як математичний набір, який не має незалежного нормативного інтересу. Сукупність всіх людей не має спільної мови, культури, спорідненості або інших зв'язків. Як нагадують комунітаристи та націоналісти, громади

⁴⁸ Criddle and Fox-Decent, *Fiduciaries of Humanity*, 15–16; Evan Fox-Decent and Ian Dahlman, “Sovereignty as Trusteeship and Indigenous Peoples,” *Theoretical Inquiries in Law* 16(2) (2015), 511–18; Andrew Fitzmaurice, “Sovereign Trusteeship and Empire,” *Theoretical Inquiries in Law* 16(2) (2015): 447–71. Benvenisti responds to these critiques in “The Paradoxes of Sovereigns as Trustees of Humanity: Concluding Remarks,” *Theoretical Inquiries in Law* 16(2) (2015): 535–48.

⁴⁹ Carl Schmitt, *The Concept of the Political*, trans. George Schwab (University of Chicago Press, 1996), 54.

⁵⁰ Для наших цілей ми можемо відкласти питання про те, чи повинен цей набір складатися з усіх людей в будь-який даний момент часу, або транс-тимчасового набору людей плюс їх предки і нащадки.

товсті (*thick*), але «людство» як проста агрегація патетично тонке (*thin*). Сукупність усіх людей не є спільнотою і не є знаменитим «родом людським» (*“family of man”*).

У відповідь я припускаю, що ми можемо думати про «людство» як про щось більше, ніж про сукупність усіх людей. Я запозичу одіозну метафору із колоніальної моделі. Я пропоную нам думати про людство як про незрілих людей, як про народ, який ще не визнав себе таким. Це схоже на думку Канта, що формування людства – це історичний процес, який має пройти довгий шлях до своєї ідеальної кінцевої точки заснованих на праві міжнародних відносин та справедливих громадських порядків.⁵¹ Цей вираз не означає, що в майбутньому ми повинні мати світовий уряд, який панує над усім людством. Як добре розуміли філософи після Канта, на практиці світовий уряд стане жахливим – найпотужнішим імперським монстром. Але люди можуть бути людьми, які не мають свого уряду, і саме так треба думати про людство.

«Людство» ніколи не стане спільнотою, яка поділяла б особливий спосіб життя так, як це роблять локальні громади. Навпаки, воно було б глибоко плюралістичним, і це є основною причиною відхилення право-гегельянського твердження, що народ досягає повного самовизнання лише у своїй власній державі.⁵² Самовизнання людства, яке я пропоную, полягало б лише у визнанні того, що транснаціональні загрози потребують колективних реакцій – іншими словами, ця позиція людства передбачає прийняття транснаціональних обов'язків. Відповідальність суверенів, як опікунів чи фідуціарів, полягає в тому, щоб діяти з цим визнанням.

Інші учасники, включаючи міжнародні організації, неурядові організації, підприємства та приватних осіб, також можуть прийняти практичну позицію щодо опіки, тому твердження полягає не в тому, що лише держави підходять для цієї ролі. Фактично, мій аргумент був протилежним: такі загрози, як демократизація насильства, підривають здатність держави виконувати свою захисну роль, і саме тому концепція суверенітету повинна змінюватись. Отже, суверенні фідуціари будуть виконувати свої зобов'язання перед людством, співпрацюючи з приватними, а також громадськими суб'єктами, включаючи громадянське суспільство, припускаючи, що ці відмінності продовжать мати сенс у світі демократизованого насильства.

Безсумнівно, поняття суверенів як опікунів чи фідуціарів людства піднімає складні питання як політичної теорії, так і практики.⁵³ І це, очевидно, стимул для будь-якої

⁵¹ Напр., Giovanni Gentile's *Genesis and Structure of Society*.

⁵² Immanuel Kant, "Idea of a Universal History with Cosmopolitan Purpose," особливо положення 5–7. Кант розглядає людство як таке, що «перебуває на півдорозі в його розвитку». Proposition 7, Ак. 8:26.

⁵³ Етан Дж. Лейб та Стівен Р. Галоб стверджували, що політична теорія фідуціарної політики не відповідає міжнародному праву, оскільки перша передбачає не тільки зобов'язання щодо того, як держави поводитись, а також як вони обмірковують, надаючи інтересам бенефіціара гідне місце у їх обговоренні. Leib and Galoob, "Fiduciary Political Theory: A Critique," *Yale Law Journal* 125(7) (2016): 1825–44, 1868–77. Criddle and Fox-Decent відповідають у "Keeping the Promise of Public Fiduciary Theory: A Reply to Leib and Galoob," *Yale Law Journal Forum* 126 (2016): 192–215. Вони стверджують, що Лейб і Галоб побудували анінакріпну модель фідуціарних відносин.

держави виконувати свої фідусіарні зобов'язання. Відповідь, що випливає з мого аргументу, є формою поінформованого власного інтересу: це єдиний спосіб зберегти мир перед транснаціональними загрозами, якими держави не можуть керувати в односторонньому порядку. Але, як і за багатьох схем колективних дій, учасники мають раціональні стимули до ухиляння та вільного прийняття рішень, що яскраво ілюструють договори щодо зміни клімату. Для подолання цих стимулів знадобиться велика винахідливість в інституційному устрої.

Більш глибоке філософське питання полягає в тому, чи відповідальність перед людством сумісна з відповідальністю перед власним народом. Що як зобов'язання держави перед правами власних громадян конфліктують з її космополітичним зобов'язаннями опікуна людства? Як суверенні опікуни повинні враховувати інтереси своїх громадян, якщо вони не співпадають з інтересами «людства»? Хочу зазначити, що Бенвеністі уникає цього питання, обмежуючи свою пропозицію лише випадками, коли суверени можуть принести користь стороннім особам, не завдаючи шкоди власним народам.⁵⁴ Але що робити, якщо задоволення космополітичних зобов'язань не може відбутися без шкоди для власного народу?

Коротка відповідь полягає в тому, що їх народи самі є частиною людства – вони також є бенефіціарами щирої турботи суверенних опікунів. Я наголошував на космополітичних зобов'язаннях щодо співпраці в галузі управління загрозами миру, які виходять за рамки національних кордонів. Управління цими загрозами – це довгостроковий власний інтерес усіх народів, навіть якщо співробітництво вимагає короткотермінових жертв та порушень. Фідусіарні зобов'язання держав щодо свого власного народу, як і будь-які фідусіарні зобов'язання, іноді вимагають збалансування короткострокових та довгострокових інтересів бенефіціарів, а це, в свою чергу, іноді вимагає чимось жертвувати заради збереження становища бенефіціарів у довгостроковій перспективі. Отже, якщо ми вважаємо, що відповідальність суверена перед власним народом включає майбутні покоління, їх інтереси не повинні зневажатись просто тому, що вони віддалені у часі.⁵⁵ Бенефіціар суверенного фідусіарія включає в себе онуків нинішніх громадян – онуків, які стикаються із загрозами миру, що стають все більш жахливими, що довше уряди затримуються в їх вирішенні.

⁵⁴ Benvenisti, "Sovereigns as Trustees of Humanity," 320–25. Він зазначає, що це обмеження відповідає вимозі ефективності Парето.

⁵⁵ З цього приводу див.: Derek Parfit, "Energy Policy and the Further Future: The Social Discount Rate," in Douglas MacLean and Peter Brown, ed., *Energy and the Future* (Rowman & Littlefield, 1983), 31–37, <https://wpeople.wm.edu/asset/index/cvance/parfit>. Економісти стандартно знижують вартість інвестицій у подальшому майбутньому через втрачені можливості у найближчому майбутньому. Парфіт показує, що використання такої «соціальної ставки дисконту» для знецінення майбутніх збитків, заподіяних нашими поточними практиками, є морально незахищеним на будь-якому з шести аргументів, які можуть це підтвердити. «Моральне значення майбутніх подій не знижується на п відсотків на рік. Сама різниця в часі сама по собі є морально нейтральною» (с. 31).

Але що як власні виборці не задіяні? Якщо виборці країни вороже ставляться до глобалізму, то відповідальність суверена перед людством перебуває на шляху до зіткнення з демократичним самоврядуванням. Принаймні, на це є відповідь: те саме відбувається завжди, коли виборці країни хочуть розпочати агресивну війну або порушити права людини. За міжнародним правом вони не можуть це зробити, незалежно від їх демократичної волі. Не можна заперечувати, що пропозиція «опікуна людства» не відповідає стійким правам людини на демократичне врядування в усіх напрямках. Але, як показують приклади демократичної більшості, яка голосує за початок агресивної війни чи масове порушення прав людини, у цьому випадку немає права людини на демократичне управління. Коли Томас Франк написав свою новаторську статтю про формування в міжнародному праві права демократичного врядування, він зрозумів це як право на демократичні вибори, яке супроводжують права на самовизначення та вільне самовираження.⁵⁶ Очевидно, що демократичні більшості не мали права порушувати міжнародне право. Звичайно, неспроможність держави прийняти фідучіарні зобов'язання по відношенню до людства, яке зневажають виборці, не є самостійним порушенням сучасного міжнародного права. Я стверджую, що так і має бути, бо переосмислення державного суверенітету як опіки над людством – це наша найкраща надія на мир.

VII

Питання про ворожість виборців до глобалізму підводить нас до теми націоналізму, моєї заключної теми. Зараз ви зрозумієте, про що я кажу: цей націоналізм у його нинішньому вигляді є абсолютно неправильним напрямом розвитку реалістичної політики миру.

«Націоналізм» – це доволі розмите поняття, яке з часом змінює своє значення, і я думаю, що його минулі значення дають йому кращу репутацію, ніж ту, на яку заслуговують сучасні націоналізми. Раніше я говорив, що державотворення стосується не тільки консолідації територій, але і створення «народу» – нації, яка йде разом з національною державою.⁵⁷ Для європейських державотворців дев'ятнадцятого століття націоналізм означав подолання локальних суперниць в ім'я об'єднання. В інших частинах світу націоналізм означає підпорядкування родових зв'язків більш широким зв'язкам. В антиколоніальній боротьбі націоналізм означав незалежність і самовизначення. Націоналізм, зрозумілий за будь-якою з цих ознак, може розглядатися як прогресивна ідеологія, особливо коли ми згадуємо миротворчі чесноти національної держави.

⁵⁶ Thomas M. Franck, "The Emerging Right to Democratic Self-Governance," *American Journal of International Law* 86(1) (1992): 63–77.

⁵⁷ На початку шістнадцятого століття жителі Франції не називали себе «французи» – спочатку з'явилися їхні місцеві ідентичності, такі як, скажімо, нормани чи валуа. До кінця цього століття вони називали себе «*bon français*». Frederick J. Baumgartner, *France in the Sixteenth Century* (1995), 4–7.

Але, за деякими винятками, сьогодні найбільш рішучі націоналістичні партії та рухи не є прогресивними. Вони неліберальні та зовсім не дружні до порядку денного у галузі прав людини. У тих місцях, де націоналізм поєднується з традиціоналістичними релігіями, він також є глибоко антифеміністичним або відверто мізогіністичним (жононенависницьким). Щодо відповідальності за межами країн, то сьогодні націоналісти не визнають жодної. У мене є спокуса взяти ідею з філософської наукової роботи Імре Лакатоса і описати сучасний націоналізм як занепадаючу політичну програму, враховуючи занепад дослідницьких програм самого Лакатоса – дослідження, які колись були багатообіцяючими, зараз перебувають у глухому куті.⁵⁸ Дозвольте мені спробувати пояснити, чому.

Найсильніші філософські аргументи від імені націоналізму звертаються до комунітарних цінностей – громадянська прихильність до власного народу на власній території. Але сучасні реалії не узгоджуються з цим комунітарним баченням націоналізму. Те, що ми бачимо в сьогоднішніх войовничих націоналізмах, – це не прихильність до себе, а ненависть до інших. За деякими винятками, праві націоналістичні партії виникають у державах зі значними групами меншин, що відрізняються від більшості за расою чи релігією, яких націоналісти хочуть виключити з нації, як вони її визначають.⁵⁹ Зневажуваною меншістю можуть бути недавні іммігранти, але це хибне сприйняття реальності. Наприклад, там, де я мешкаю, найбільш крайні праві націоналісти визначають Сполучені Штати як білу християнську країну, незважаючи на те, що чверть населення темношкіра, а предки темношкірого населення були тут від часу їх заснування. Ця ідеологія не має нічого спільного з громадянською солідарністю, національною історією чи патріотизмом. Натомість можна згадати визначення нації Карла Дойча: «Група людей, об'єднаних помилковим поглядом на минуле та ненавистю до своїх сусідів».⁶⁰

Визначення «нації» для виключення місцевих меншин є принципово антикомунітарним. Якщо я правий щодо того, що найпотужнішим аргументом націоналізму є комунітарний заклик до держави як політичного вираження народу, тоді, в руслі романтичного погляду, значна частина націоналізму сьогодні є шахрайством.

Таким чином, ми опиняємося в заплутаній і глибоко фруструючій ситуації. У той час, коли найсерйозніші загрози миру – і правам людини – потребують міжнародної реакції, політика все більше схиляється в бік націоналізму. Націоналізм здається привабливим саме через загрози та розгубленість, які ми бачимо навколо себе. Але, знову ж таки, якщо я маю рацію, націоналізм є симптомом цих хвороб, а не ліками

⁵⁸ Imre Lakatos, "Criticism and the Methodology of Scientific Research Programmes," *Proceedings of the Aristotelian Society*, 69: 149–86; reprinted in Imre Lakatos and Alan Musgrave, eds., *Criticism and the Growth of Knowledge* (Cambridge University Press, 1970).

⁵⁹ Можливо, основними винятками є націоналістичні рухи в Японії та Шотландії, де антипатичний «інший» лежить за межами кордонів.

⁶⁰ Karl Deutsch, *Nationalism and Its Alternatives* (1969).

від них. Ліки – це прийняття позиції людства та винайдення політичних і правових інститутів, які втілять це у життя.

© Д. Лубан, 2020

Bibliography

- Atlantic Council, *Global Risks 2035: The Search for a New Normal* (2016). http://www.atlanticcouncil.org/images/publications/Global_Risks_2035_web_0922.pdf.
- Baumgartner, Frederick J. *France in the Sixteenth Century*. 1995.
- Benvenisti, Eyal. "Sovereigns as Trustees of Humanity: On the Accountability of States to Foreign Stakeholders." *American Journal of International Law* 102 (2013): 295–333.
- Benvenisti, Eyal. "The Paradoxes of Sovereigns as Trustees of Humanity: Concluding Remarks." *Theoretical Inquiries in Law* 16(2) (2015): 535–48.
- Borger, Julian. "Darfur Conflict Heralds Era of Wars Triggered by Climate Change, UN Report Warns." *The Guardian*, June 23, 2007. <https://www.theguardian.com/environment/2007/jun/23/sudan.climatechange>.
- Caprioli, Mary, and Peter F. Trumbore. "Identifying 'Rogue' States and Testing Their International Conflict Behavior." *European Journal of International Relations* 9 (3) (2003): 377–406.
- Caprioli, Mary, and Peter F. Trumbore. "Human Rights Rogues in Interstate Disputes, 1980-2001." *Journal of Peace Research* 43(2) (2006): 131–48.
- Creveld, Martin. *The Rise and Decline of the State*. Cambridge University Press, 1999.
- Criddle, Evan J., and Evan Fox-Decent. "Keeping the Promise of Public Fiduciary Theory: A Reply to Leib and Galoob." *Yale Law Journal Forum* 126 (2016): 192–215.
- Criddle, Evan J., and Evan Fox-Decent. *Private Communications*. December 11, 2018.
- Criddle, Evan J., and Evan Fox-Decent. "Guardians of Legal Order: The Dual Commissions of Public Fiduciaries." In Criddle, Fox-Decent, et al., *Fiduciary Government* (forthcoming), available on SSRN. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3040152.
- Criddle, Evan J., and Evan Fox-Decent. *Fiduciaries of Humanity: How International Law Constitutes Authority*. Oxford University Press, 2016.
- Deutsch, Karl. *Nationalism and Its Alternatives*. 1969.
- Fitzmaurice, Andrew. "Sovereign Trusteeship and Empire." *Theoretical Inquiries in Law* 16(2) (2015): 447–71.
- Fleur, Nicholas St. "Two-Thirds of the World Faces Severe Water Shortages." *New York Times*, February 12, 2016. <https://www.nytimes.com/2016/02/13/science/two-thirds-of-the-world-faces-severe-water-shortages.html>.
- "Four-fifths of China's Water from Wells 'Unsafe because of Pollution'." *The Guardian*, April 12, 2016. <https://www.theguardian.com/environment/2016/apr/12/four-fifths-of-chinas-water-from-wells-unsafe-because-of-pollution>.
- Fox-Decent, Evan, and Ian Dahlman. "Sovereignty as Trusteeship and Indigenous Peoples." *Theoretical Inquiries in Law* 16(2) (2015), 511–18.
- Franck, Thomas M. "The Emerging Right to Democratic Self-Governance." *American Journal of International Law* 86(1) (1992): 63–77.

- Friedman, George. *The Next 100 Years: A Forecast for the 21st Century*. Anchor Books, 2009.
- Gabay, Jon. "Tiny, Insect-like Drones May Be the Future of Surveillance." *Electronic Products*, March 30, 2017. http://www.electronicproducts.com/Robotics/Futurism/Tiny_insect_like_drones_may_be_the_future_of_surveillance.aspx.
- Gat, Azar. *War in Human Civilization*. Oxford University Press, 2006.
- Gentile, Giovanni. *Genesis and Structure of Society*. University of Illinois Press, 1960.
- Global Strategic Trends – Out to 2045*. UK Ministry of Defence. Fifth edition, 2014. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/348164/20140821_DCDC_GST_5_Web_Secured.pdf.
- Gray, John. "Steven Pinker is Wrong about Violence and War." *The Guardian*, March 13, 2015.
- Hobbes, Thomas. *Leviathan*, edited by Michael Oakeshot. Oxford: Basil Blackwell, 1957.
- Hume, David. "Of the Original Contract." In *Essays: Moral and Political*, edited by Eugene F. Miller. Liberty Classics, 1985.
- Kahn, Paul W. *Political Theology: Four New Chapters on the Concept of Sovereignty*. Columbia University Press, 2011.
- Kahn, Paul W. *Sacred Violence: Torture, Terror, and Sovereignty*. University of Michigan Press, 2009.
- Kant, Immanuel. *Idea of a Universal History with Cosmopolitan Purpose* (1784). Many editions.
- Kant, Immanuel. *Toward Perpetual Peace* (1795). Many editions.
- Kantorowicz, Ernst H. *The King's Two Bodies: A Study in Medieval Political Theology*. Princeton University Press, 1957.
- Koskenniemi, Martti. "The Preamble of the Universal Declaration of Human Rights." In *The Universal Declaration of Human Rights: A Common Standard of Achievement*, edited by Gudmundur Alfredsson and Asbjørn Eide. Martinus Nijhoff, 1999.
- Lakatos, Imre. "Criticism and the Methodology of Scientific Research Programmes." *Proceedings of the Aristotelian Society*, 69: 149–86; reprinted in Lakatos and Alan Musgrave, eds., *Criticism and the Growth of Knowledge*. Cambridge University Press, 1970.
- Leib, Ethan J. and Stephen R. Galoob. "Fiduciary Political Theory: A Critique." *Yale Law Journal* 125(7) (2016): 1825–44, 1868–77.
- Luban, David. "Just War and Human Rights." *Philosophy & Public Affairs* 9 (1980).
- Maritain, Jacques. *Human Rights: Concepts and Interpretations*. London: Wingate, 1949.
- Treaty of Münster (1648). http://avalon.law.yale.edu/17th_century/westphal.asp.
- Miller, David T. "Defense 2045: Assessing the Future Security Environment and Implications for Defense Policymakers." Center for Strategic and International Studies (CSIS). Rowman and Littlefield, Nov. 2015. https://csis-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/151106_Miller_Defense2045_Web.pdf.
- Moyn, Sam. "Why Is Dignity in the Charter of the United Nations?" *Humanity Journal*, June 10, 2014. <http://humanityjournal.org/blog/why-is-dignity-in-the-charter-of-the-united-nations-2/>.
- Münkler, Herfried. "Steven Pinker: Gewalt: Alle Kurven weisen auf den ewigen Frieden." *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, Oct. 18, 2011.
- National Institute of Aging, WHO, et al. *Global Health and Aging* (2011), Figure 4. https://www.nia.nih.gov/sites/default/files/global_health_and_aging.pdf.

- Parfit, Derek. "Energy Policy and the Further Future: The Social Discount Rate." In MacLean, Douglas, and Peter Brown, eds., *Energy and the Future*. Rowman and Littlefield, 1983. <https://wmpeople.wm.edu/asset/index/cvance/parfit>.
- Peterson, Timothy M., and Leah Graham. "Shared Human Rights Norms and Military Conflict." *Journal of Conflict Resolution* 55 (2) (2011): 248–73.
- Pinker, Steven. *The Better Angels of Our Nature: Why Violence Has Declined*. Viking, 2011.
- Ratner, Steven. *The Thin Justice of International Law*. Oxford University Press, 2015.
- Schmitt, Carl. *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. 1922.
- Schmitt, Carl. *The Concept of the Political*. University of Chicago Press, 1996.
- Secretary General Address, Sept. 20, 1999. <https://www.un.org/press/en/1999/19990920.sgs7136.html>.
- Sikkink, Katherine. *Evidence for Hope: Making Human Rights Work in the 21st Century*. Princeton University Press, 2017.
- Sobek, David M., et al. "The Human Rights Peace: How the Respect for Human Rights at Home Leads to Peace Abroad." *Journal of Politics* 68 (3) (2006): 519–29.
- The City of God*, Bk. IV, ch. 4, R. W. Dyson, ed. and trans. Cambridge University Press, 1998.
- The Visual History of World Poverty*. Slide 12. <https://ourworldindata.org/slides/world-poverty/#/declining-world-poverty-1820-2015-step1>.
- Tilly, Charles. "War Making and State Making as Organised Crime." In Evans, Peter, Dietrich Rueschemeyer, and Theda Skocpol, eds. *Bringing the State Back in*. Cambridge University Press, 1985.
- Tomz, Michael R., and Jessica L. P. Weeks. "Human Rights and Public Support of War," draft Nov. 2015. <https://web.stanford.edu/~tomz/working/TomzWeeks-HumanRights-2015-11-17.pdf>.
- U. S. Joint Chiefs of Staff, *Joint Operating Environment 2035 (JOE 2035): The Joint Force in a Contested and Disordered World*, July 14, 2016. http://www.dtic.mil/doctrine/concepts/joe/joe_2035_july16.pdf.
- U. S. National Intelligence Council (NIC), *Global Trends 2030: Alternative Worlds* (Dec. 2012). https://www.dni.gov/files/documents/GlobalTrends_2030.pdf.
- UK Ministry of Defence. *Global Strategic Trends – Out to 2045*. Fifth edition, 2014. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/348164/20140821_DCDC_GST_5_Web_Secured.pdf.
- UNHCR, Figures at a Glance. <http://www.unhcr.org/en-us/figures-at-a-glance.html>.
- United Nations. Department of Economic and Social Affairs. Population Division. *The World's Cities in 2016 – Data Booklet (ST/ESA/SER.A/392)*. http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/urbanization/the_worlds_cities_in_2016_data_booklet.pdf.
- Wittes, Benjamin, and Gabriella Blum. *The Future of Violence: Robots and Germs, Hackers and Drones*. Basic Books, 2015.
- Work, Bob. "Deputy Secretary of Defense Speech, CNAS Defense Forum." Dec. 14, 2015. <https://www.defense.gov/News/Speeches/Speech-View/Article/634214/cnas-defense-forum/>.
- World Bank Poverty and Equity Data. <http://povertydata.worldbank.org/poverty/home/>.

Девід Лубан. Націоналізм, права людини та перспективи миру

Анотація. У статті питання прав людини та перспективи миру розкриваються у контексті аналізу понять суверенітету та націоналізму. Такий аналіз здійснюється на фоні притаманній сьогодні світові тенденції до глобалізму, космополітизму та ліберального інтернаціоналізму з одного боку, та набирання обертів тенденції до націоналізму та порушенню деякими державами прав людини у масовому масштабі – з іншого.

Розглядається еволюція поняття (*concept*) державного суверенітету. Перше – вихідне – знаходить вияв у принципі суверенної рівності та ґрунтується на такому праві людини, як право на самовизначення. Друге – поняття «умовний суверенітет», або «суверенітет як відповідальність» – погляд на легітимність держави через права людини. Воно пов'язане із діяльністю інститутів ООН, коли держава стала розумітися як слуга свого народу, а індивідуальний суверенітет (права і свободи кожної окремої людини) було посилено. Третя концепція – «суверенітету як піклування над людством»: суверенні довірені особи виконують свої зобов'язання перед людством, співпрацюючи з приватними та публічними акторами. В умовах транснаціональних загроз таке переосмислення суверенітету держави є найкращою надією на мир.

В останній частині розвивається думка про несумісність націоналізму в його теперішньому вигляді із реалістичною політикою миру. Сучасний націоналізм втрачає свою історичну прогресивність і стає байдужим до теми прав людини. Серйозні загрози миру і правам людини потребують інтернаціоналістичної реакції, у той час як політика все більше схиляється до націоналізму. Робиться висновок, що останній є лише симптомом сьогоденної хвороби, а не ліками від неї. Лікування полягає у прийнятті позиції людства та винайденні відповідних політичних і правових інститутів.

Ключові слова: права людини; суверенітет; державний суверенітет; націоналізм; глобалізм; мир.

Девід Лубан. Национализм, права человека и перспективы мира

Аннотация. В статье вопросы прав человека и перспективы мира раскрываются в контексте анализа понятий суверенитета и национализма. Такой анализ осуществляется на фоне присущей сегодня миру тенденции к глобализму, космополитизму и либеральному интернационализму с одной стороны, и набирающей оборотов тенденции развития национализма и нарушения некоторыми государствами прав человека в массовом масштабе – с другой.

Рассматривается эволюция понятия (*concept*) государственного суверенитета. Первое – исходное – проявляется в принципе суверенного равенства и основывается на таком праве человека, как право на самоопределение. Второе – понятие «условный суверенитет», или «суверенитет как ответственность» – взгляд на легитимность государства через права человека. Оно связано с деятельностью институтов ООН, когда государство стало пониматься как слуга своего народа, а индивидуальный суверенитет (права и свободы каждого отдельного человека) был усилен. Третья концепция – «суверенитета как попечительства над человечеством»: суверенные доверенные лица выполняют свои обязательства перед человечеством, сотрудничая с частными и публичными субъектами. В условиях транснациональных угроз такое переосмысление суверенитета государства является лучшей надеждой на мир.

В последней части развивается мысль о несовместимости национализма в его нынешнем виде с реалистичной политикой мира. Современный национализм теряет свою историческую прогрессивность, становясь равнодушным к теме прав человека. Серьезные угрозы миру и правам человека требуют интернационалистической реакции, в то время как политика все

больше склоняется к национализму. Делается вывод, что последний является лишь симптомом сегодняшней болезни, а не ее лечением. Лечение заключается в принятии позиции человечества и изобретении соответствующих политических и правовых институтов.

Ключевые слова: права человека; суверенитет; государственный суверенитет; национализм; глобализм; мир.

David Luban. Nationalism, Human Rights, and the Prospects to Peace

Abstract. The article exposes the issues of human rights and the prospects for peace in the context of the analysis of the concepts of sovereignty and nationalism. Such an analysis is conducted in the face of a trend towards globalism, cosmopolitanism and liberal internationalism inherent in the world today, on the one hand, and the growing trend of nationalism and violations of human rights on a massive scale by some states, on the other.

The evolution of the concept of state sovereignty is considered. The first – the original – is manifested in the principle of sovereign equality and is based on such a human right as the right to self-determination. The second is the concept of “conditional sovereignty”, or “sovereignty as responsibility” as a look at the legitimacy of the state through human rights. It is associated with the activities of UN institutions, when the state began to be considered as a servant of its people, and individual sovereignty (rights and freedoms of each individual person) was strengthened. The third concept is “sovereignty as fiduciaries of humanity”: sovereign fiduciaries will fulfill their obligation to humanity by collaborating with private as well as public actors. In the context of transnational threats, such rethinking the state sovereignty is the best hope for peace.

In the last part, the idea of the incompatibility of nationalism in its current form with realistic world politics is developed. Modern nationalism is losing its historical progressiveness, becoming indifferent to the subject of human rights. The gravest threats to peace and to human rights require an internationalist response, politics increasingly tilts toward nationalism. It is concluded that the latter is only a symptom of today’s disease, and not its treatment. The cure is adopting the standpoint of humanity, and inventing political and legal institutions.

Keywords: human rights; sovereignty; state sovereignty; nationalism; globalism; peace.

Одержано/Received 10.04.2020